

ї між народ наук.-теорет конф. (16-17 квітня 2021 року), м. Тернопіль. Тернопіль, ЗУНУ, 2021. 269 с. С.18-20.

6. Братасюк М.Г. Природно-правова парадигма як концептуальна основа сучасного правового розвитку. *Доктринальні засади розвитку держави і права: національні та міжнародні тенденції: [монографія]* /заг. ред. проф. Бошицького Ю. Л. Київський ун-т права. К.:Видавництво Ліра-К, 2014. 440 с.

Анна-Марія Войтович (Харків)

ФІЛОСОФІЯ ВІЧНОГО МИРУ КАНТА: РЕФЛЕКСІЇ НА ТЛІ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

В Україні відзначають дати, пов'язані з роками народження, життям та творчістю Іммануїла Канта. Це свідчить про особливий інтерес до фундатора німецької класичної філософії. У цьому році також відзначатимуть 300-річчя з дня народження філософа.

Жоден мислитель епохи Просвітництва не залишав своїх читачів настільки спантеличеними й не ставив перед ними таких складних викликів як Іммануїл Кант.

І. Кант народився 22 квітня 1724 року у пруському місті Кенігсберг. Він є засновником німецької класичної філософії, автор філософсько-політичної концепції лібералізму. Доволі часто, Іммануїла Канта, за силою духу і впливу на подальший розвиток філософської думки порівнюють з Платоном.

Знаменита робота Іммануїла Канта «До вічного миру» (нім. «Zum ewigen Frieden»), опублікована у 1795 році. Цей твір розглядає можливості встановлення і підтримки тривалого миру між державами. Кант пропонує конкретні умови та принципи, які, на його думку, могли б сприяти встановленню такого миру.

«До вічного миру» залишається важливим філософським текстом і сьогодні, оскільки багато з його ідей знаходять відображення в сучасних міжнародних відносинах і зусиллях щодо підтримання миру.

Трактат породжує побоювання, що ідея вічного миру не може бути реалізована. Кант, безсумнівно, сприймає цю небезпеку, але не піддається ілюзіям бажаного мислення щодо добробуту людей або проникливості їх правителів. Натомість він яскраво демонструє, що вічний спокій – це не порожня думка і не безпідставна ідея. Слід зазначити, що Кант не тільки допускає конфлікти, але навіть вітає їх, засуджуючи при цьому силу як засіб їх вирішення. Крім війн для

самозахисту, війна є абсолютно засуджена як процедура визначення прав. «Якщо ти хочеш миру, готуйся до війни» – девіз, якого дотримувались більшість держав. Проте Кант сформував свій принцип: «Якщо ти хочеш миру, готуйся до – політичної справедливості». Мислитель вірив у те, що людський розум здатний подолати егоїстичну природу людини та залишити війни в минулому. При цьому він підкреслює, що «без критики розум перебуває ніби в природному стані та може відстояти свої твердження і претензії, або забезпечити їх не інакше як за допомогою війни» [4, с. 47].

Філософський нарис І. Канта складається з двох основних розділів. Розділ I – містить попередні статті про вічний мир між державами та Розділ II – містить остаточні статті про вічний мир між державами.

Перша частина трактату містить шість попередніх статей, які мають статус «трансцендентальних приписів» і уможливають дієвість основних положень угоди, що мають забезпечити поставання сталого миру [1, с. 37].

1. *«Жоден мирний договір не вважається дійсним, в якому зберігаються підстави для майбутньої війни».* За міркуваннями Канта, справжній мир означає повне припинення воєнних дій і виправлення всіх причин їх виникнення. Кант критикує також такі практики, як резервування собі права на майбутні претензії або заборона для себе чи іншої сторони угоди. Він робить акцент на принципах справедливості та чесності, закликаючи до того, щоб угоди були укладені без будь-яких підступних мотивів або застережень. Його аргументація в даній статті, ймовірно, спрямована на те, щоб визначити ідеальні умови миру та підкреслити важливість моральних принципів у політичних відносинах.

2. *«Жодна незалежна держава, велика чи мала, не повинна переходити під владу іншої держави шляхом спадкування, обміну, покупки або дарування».* У даному випадку, Кант розглядає державу як моральну особистість, що не може бути розглянута як власність. Інкорпорація однієї держави в іншу, на думку Канта, означає знищення її моральної ідентичності. Він також критикує практику військових наймів та союзів, які можуть бути використані для збільшення впливу держави за рахунок інших.

3. *«Постійні армії (miles perpetuus) з часом мають бути повністю ліквідовані».* У третій статті Кант висловлює думку про необхідність повного припинення постійних армій. Він стверджує, що постійні армії завжди створюють загрозу мирним державам через свою готовність до війни. Кант вважає, що навчання громадян обороні їх країни від іноземної агресії є кращим варіантом, ніж постійні армії. Він також критикує накопичення скарбів як засіб підготовки до війни, оскільки це

може сприяти загостренню міжнародних відносин та провокаціям до конфліктів.

4. *«Державні борги не повинні укладатися з метою зовнішніх суперечок між державами».* У четвертому пункті філософ критикує кредитну систему як засіб фінансування війни, що може призвести до зростання конфліктів і поглиблення напруження між націями. Кант вважає, що ця практика створює небезпечну грошову силу, яка загрожує миру.

5. *«Жодна держава не повинна насильно втручатися в Конституцію чи уряд іншої держави».* Кант аргументує, що таке втручання порушує права незалежного народу та автономію кожної держави. Він робить виняток лише для ситуації, коли внутрішні розбіжності в державі досягають критичної точки і загрожують стабільності.

6. *«Жодна держава не повинна під час війни допускати такі акти ворожнечі, які зробили б неможливим взаємну довіру в подальший мир: такі засоби як використання найманих вбивць (percussore s), отруйників (venefici), порушення капітуляції та підбурювання до державної зради (perduellio) в державі противника».* В останній статті Кант закликає до того, щоб під час війни держави утримувалися від таких дій, як використання шпигунів, отруйників, порушення капітуляції та підбурювання до державної зради. Він стверджує, що ці заходи руйнують довіру та можуть призвести до загострення конфлікту, що може перерости у війну на знищення.

Загалом, Кант висловлює свої думки на тему міжнародних відносин та війни. Він пропонує ряд принципів, які, на його думку, мають бути дотримувані для забезпечення миру та стабільності між державами.

Друга частина трактату містить три остаточні статті про вічний мир між державами.

- Перша остаточна стаття про вічний мир, – *«Громадський устрій у кожній державі має бути республіканським».*

Іммануїл Кант розкриває республіканську форму правління як ключ досягнення вічного миру між державами. Філософ стверджує, що республіканська конституція, заснована на принципах свободи, рівності та загального законодавства, ускладнює процес прийняття рішень про війну та підвищує усвідомлення її наслідків. Відокремлення виконавчої влади від законодавчої робить державний механізм більш представницьким і демократичним, запобігаючи деспотизму, який може виникнути в демократичному режимі без поваги до закону. Таким чином, республіканська форма уряду сприяє миру через складність ухвалення рішень про війну та більшу участь населення у владі.

- Друга остаточна стаття про вічний мир, – *«Міжнародне право має базуватися на федерації вільних держав».*

Кант обґрунтовує необхідність створення федерації вільних держав для забезпечення вічного миру. Він стверджує, що нації, як і люди, можуть завдавати шкоди один одному у природному стані, тому мають право і повинні вимагати укладання Конституції для гарантії своїх прав і безпеки. Він закликає до створення Ліги миру, яка забезпечувала б безпеку та свободу учасників без наміру панування над державами. Розумний вихід, за Кантом, полягає у відмові держав від дикої свободи, пристосуванні до обмежень публічного права та створенні федерації, яка б об'єднала всі нації світу. Однак автор сумнівається у можливості створення ідеальної Всесвітньої республіки, вказуючи на те, що держави здебільшого діють відповідно до власних інтересів, ігноруючи міжнародне право.

- Третя остаточно стаття про вічний мир, – *«Закон про громадянство світу повинен бути обмежений Умовами загальної гостинності»*.

Німецький філософ закликає до встановлення закону про громадянство світу, заснованого на принципах загальної гостинності. Гостинність означає право незнайомця на мирне перебування на чужій землі без ворожого ставлення, але не передбачає постійного громадянства. Тимчасове перебування можливе за умови спеціальних дружніх угод. З іншого боку, він критикує цивілізовані та торгові держави за порушення принципів гостинності через завоювання нових територій і гноблення місцевого населення, як це траплялося в Америці, Індостані та інших регіонах. Ці дії не приносять державам жодної реальної користі, окрім постачання солдатів для військових флотів та поглиблення конфліктів у Європі. На завершення, Кант наголошує на необхідності закону про громадянство світу для досягнення вічного миру, який можливий лише за умови дотримання принципів загальної гостинності та поваги до прав людини.

Таким чином, І. Кант у праці «Про вічний мир: філософський нарис» розглянув доволі вагомий проблему, яка транслюється на сучасність і є важливою для усіх історичних епох в контексті її досягнення – це ідея миру, яку окреслює як «вічний мир». В сучасних умовах світової політики, геополітичних аспектів важливо враховувати теоретичне обґрунтування таких підходів до розуміння миру, як гаранту до збереження не лише стосунків між країнами, а формування засад для миротворчості і її практичної реалізації. Теоретична «модель миру» І. Канта спонукає до правового устрою усередині держав, а право, на засадах якого вони мають вибудовувати свою внутрішню організацію – зобов'язує до встановлення миру, а, відтак, це виключатиме в майбутньому стан війни [3, с. 806].

Проте, здається, імпульс до конфліктів зазвичай походить з місць, де мають неправильне розуміння миру. Іммануїл Кант розглядав це

явище, і його думки залишаються актуальними й сьогодні.

Людство і у минулому, і у сучасності, на превеликий жаль, вдається до війни як способу вирішення різного характеру питань. Останні, з найдавніших часів, епохи середньовіччя, нового часу, і, навіть, у новітній час пов'язувались і пов'язані із аспектом захоплення територій, перерозподілу сфер впливу на рівні певних регіонів та світу [3, с. 803].

У поставленій проблематиці актуалізується філософсько-практичні концепції вічного миру за умов несправедливої, терористичної і цинічної війни росії проти України. Ситуація, що склалася у світі після 24 лютого 2022 р., постає нагальна потреба і необхідність ґрунтовної філософської рефлексії проблем віднаходження засобів запобігання і відвернення війн, а також механізмів відтворення людяності. У цьому відношенні досвід європейських філософів, особливо філософів XVII–XVIII ст., епохи Просвітництва має універсальне значення і окреслює напрямки практичного застосування щодо поставання і забезпечення стану вічного і справедливого миру як безумовної, найвищої цінності та антиподу війні [1, с. 30].

Прагнення тривалого миру – це найбільш помітна і незаперечна характеристика історії процесу цивілізаційного розвитку людства. В цьому сенсі концепція вічного миру набуває актуальності як вирішальний крок думки в напрямку створення такого символічного універсуму, який би послуговував запорукою порозуміння, злагоди та дотримання традиції, що бере свій відлік з прадавніх часів, а в сучасному вимірі розгортається імперативами демократії, дотримання прав людини та вимог свободи нічим не обмеженої комунікації (Ю. Габермас). Дороговказом на цьому шляху постають ідеали права, справедливості та рівності як засади поставання стану мирного співіснування [1, с. 31].

Мрія про вічний мир супроводжувала людство протягом тривалої історії його становлення як цілісності та суб'єкту історичного поступу, починаючи від ідеалу життя без воєн, дотримання загальноєвропейських норм справедливості, до ідеї про мир як найвищої та безумовної цінності, яка була зумовлена страшним досвідом XX століття. Проблема досягнення вічного миру залишається вкрай актуальною й для XXI століття. Життя на Землі постало перед реальною загрозою свого знищення і подальшого існування як наслідку термоядерної війни: у разі реалізації такої можливості людство має всі шанси здобути «вічний мир», але в його негативному варіанті – як «вічний мир на всесвітньому цвинтарі людства» [2, с. 195]. Отже, майбутнє сучасної цивілізації залежить від необхідності віднаходження значущості ідеї миру як безумовної та найвищої цінності. Тому звернення до концепції «вічного миру», яка артикулює життєво необхідні питання щодо умов і

можливостей досягнення миру, припинення воєн, постає актуальним засобом збереження життя на Землі [1, с. 31].

Розпочата Росією війна проти України вплинула на всі сфери політичного, економічного й соціального життя нашого українського народу. Знехтувавши нормами міжнародного права, держава агресор вторглася на територію суверенної держави – України. Почала фізично знищувати населення України, руйнувати інфраструктурні та житлові об'єкти держави, порушивши тим самим права, свободи та інтереси людини, які гарантовані їм нормами національного та міжнародного права. Путінська навала атакувала базові міжнародні принципи і правила мирного співіснування.

Триває безпрецедентна, найзапекліша, жорстока війна в Європі з часів Другої Світової війни. Після подій, починаючи з 24 лютого 2022 року скептичний вислів представника Франкфуртської школи Т. Адорно «Як можлива філософія після Аушвіцу?» трансформувалася у запитання «Як можлива філософія після трагедій у Бучі, Бородянці, Ірпені, Маріуполі...?». Той рівень знелюднення і дегуманізації, якого сягнуло російське суспільство та притаманна йому політична культура, вимагають ґрунтовної належної філософської рефлексії з віднаходженням аргументів відповідей, що мають убезпечити неможливість відтворення «Можем повторить» [1, с. 31].

Слід звернути увагу і на глобальні проблеми та питання, які не дають світу мовчати. Вже через три місяці повномасштабної війни з'явилися докази того, що Росія підбурює до геноциду в Україні, вчиняючи звірства, спрямовані на знищення українського народу. Такі докази включають приклади масових убивств мирних жителів, примусових депортацій, дегуманізації антиукраїнської риторики та заперечення існування української ідентичності. Тим не менш, докази, які вже надходять з України, свідчать про те, що російські війська в Україні вчиняли (і все ще здійснюють) військові злочини, а також злочини проти людства.

Наприкінці травня 2022 року понад 30 провідних правознавців та експертів з геноциду підписали звіт, який звинувачує російську державу в порушенні кількох статей Конвенції ООН про геноцид. Військові злочини є серйозними порушеннями правових принципів. У міжнародному гуманітарному праві ці принципи містяться в Гаазьких конвенціях (1899 і 1907), Женевських конвенціях (1864 і 1949 і двох Додаткових протоколах 1977) і міжнародному кримінальному права (Римський статут Міжнародного кримінального суду, 2002).

«Під час війни закон мовчить». Так сказав філософ Марк Туллій Цицерон у 44 р. до н.е. Він мав на увазі природний або моральний закон, але для нас сьогодні існує ще один тип права, який також

замовчується: міжнародне право. Військова агресія Росії в Україні є грубим порушенням міжнародного права. Путін поводить себе з міжнародним правом так, ніби воно було не більш ніж мізерною неприємністю, як наполеглива муха, яку можна ігнорувати або бити, як йому заманеться. Вторгнення Росії в Україну викликає особливе занепокоєння, оскільки воно оголює слабке підчерв'я міжнародного права. Незаперечна реальність полягає в тому, що міжнародне право ґрунтується на добрій волі, але як тільки доброї волі не вистачає, стає відкритою слабкість міжнародного права. У традиції справедливої війни, наскільки війну можна виправдати, моральні принципи діють у межах логіки самооборони та територіального суверенітету. Однак є інший спосіб думати про війну та її виправдання. Тут на кону не просто кордон чи ділянка землі, а саме верховенство права та авторитет міжнародного правосуддя. Якщо Європа, США та решта світу не займуть найрішучішу позицію проти Путіна, наслідки для міжнародного порядку можуть бути руйнівними.

У своєму визначенні злочинів проти людства Герас мовить, що людство стверджує себе як суверенну владу в процесі криміналізації таких нелюдських дій. Він робить це «через посередництво держав, соціально-політичних спільнот, серед яких розподілено людство, і права націй, яким вони колективно пов'язані». Він також робить це через міжнародний кримінальний суд, тому що людство потребує верховенства права.

Переслідування військових злочинців на всіх рівнях є інструментально необхідним, або підтвердити верховенство права, зокрема міжнародного права. Звичайно, ми всі в курсі що поточні інструменти міжнародного кримінального правосуддя далекі від досконалості. Як слушно зазначають Аркібуджі та Піз, ці правові інструменти активуються лише тоді, коли могутніші суб'єкти намагаються звинуватити найслабших. І хоча мета міжнародних судів частково полягає в тому, щоб сигналізувати могутнім і воюючим особам про те, що за їх поведінкою стежать, ці погрози часто не викликають довіри.

Однак, незважаючи на усі недоліки глобальної системи правосуддя, вона потрібна світові, і ми повинні знайти способи змусити її працювати. Звинувачення Путіна у військових злочинах і злочинах проти людства, може змінити правила гри для міжнародного права, глобального миру і, можливо, навіть для людства.

Перша актуальність Канта, полягає у тому, що незважаючи на бажання людей усіх часів і усіх культур прагнення до безумовного, «вічного» миру, мир, на відміну від війни, так і не став основою філософської концепції. Кант протиставляє цю безтурботність по

відношенню до війни, зазначаючи наслідки для людей і суспільства: страждання, руйнування, загибель, а також великі фінансові витрати. Те, що ми тижнями бачимо, чуємо і читаємо в ЗМІ.

У Канта відповідь на питання про законність війни однозначна: війна не може бути законною, оскільки перемога в ній не визначається правом, але війна розглядається як порушення моральних законів. Шкода від війни поширюється не тільки на людський добробут, вона значно масштабніша. Для філософа війна є процесом, що порушує основи моралі і справедливості, і мир є обов'язковим станом з точки зору моралі.

Друга актуальність Канта, він не мріє про ідеальне співжиття без конфліктів; натомість, він визнає значення конкуренції, але в межах закону, яка призводить до тривалого миру та закінчення війни як такої.

Якщо змагання відбувається в умовах миру і закону, це, на думку Канта, сприяє особистому, соціальному та глобальному добробуту. Цей добробут не обмежується лише матеріальними аспектами. Війна у свою чергу перешкоджає розвитку науки, медицини, техніки, мистецтва, культури та спорту, а також ускладнює міжособистісні стосунки.

У XVII–XVIII століттях князі воювали за території, які переходили з рук у руки. Кант протиставляє цьому аргумент, що держава, на відміну від території, не є власністю чи володінням. Держава — це інститут, що характеризується суверенітетом.

Для Канта держава – це «спільнота людей, якою ніхто, окрім неї самої, не має права керувати та розпоряджатися». Тому Путін не може від нас вимагати віддати країну чи її частину, і ми не зобов'язані виконувати таку вимогу. Такі ініціативи повинні виходити від самої держави, і рішення має приймати її народ або представники, парламент. «Жодна держава, — стверджує Кант, — не повинна насильницьким шляхом втручатися в конституцію та уряд іншої держави».

Зокрема, якщо Путін стверджує, що в Україні існує злочинний націоналізм, який порушує права окремих верств населення, то українська юстиція відповідатиме за такі порушення, якщо вони взагалі є. А в разі невдачі має бути залучений наднаціональний суд (у Європі це Європейський суд з прав людини). І, звісно, тут діє взаємність: Путіну доведеться скасувати репресивні заходи проти свободи слова та свободи преси у своїй країні.

Кант вважав, що космополітичний закон діяв навіть у його час, зокрема щодо екіпажів кораблів, що сіли на міліну. Він наголошував, що їх не можна грабувати, поневолювати чи вбивати. Проте, після ремонту корабля, їх можуть попросити залишити, якщо це можливо без затоплення судна.

Згідно з цим принципом, біженців з України або будь-якої іншої

країни не можна повертати назад, поки в їхній країні тривають бойові дії. У багатих західних державах окремі особи, організації та державні установи роблять набагато більше, ніж просто рятують біженців від смерті. Мінімальні вимоги космополітичного закону Канта перетворюються на відносно щедрі гостинність.

Відповідно до своєї тези, що державі потрібні «люди недосконалі (якщо вони лише розумні)», Кант будує свою теорію миру на освіченому власному інтересі, «взаємній вигоді»: «Це дух комерції, яка не пов'язана з війною, може співіснувати і рано чи пізно захопить кожен народ».

Це також зрозуміло для Канта: щоб ці інтереси переважали, авторитарні держави, такі як Росія, повинні дозволити своїм громадянам те, що ми називаємо демократією – право голосу, засноване на визнанні основних прав, у поєднанні з розподілом державної влади, вільне від залякувань та корупції.

Війна в Україні показала, що мрія про вічний мир розбита. Але, можливо, це лише вказує на те, що ми ще не зрозуміли справжню природу миру?

Проаналізувавши трактат Канта «До вічного миру», можна сказати, що ця праця є головним чином політичним трактатом, оскільки в ній використовуються філософські засоби для пропаганди політичного або, скоріше, морально-політичного миру серед усіх держав. Хоча, мабуть, спонукав Канта до написання цього трактату Базельський мир між Пруссією та Францією (5 квітня 1795 р.), отже ця праця була написана не випадково. Чітка лінія мислення протягом всього трактату, свідчить про те, що Кант довго займався вивченням цього питання [4, с. 46].

Ідея миру є фундаментальною не тільки для політичної думки Канта, але й для всієї його філософії. Передбачувані у філософії Канта є те, що його думки в трактаті про мир та інших концепціях добре сперечаються. Вони також втілені в контексті історичного досвіду і навіть натхненні попередніми дебатами про мир [4, с. 46].

Мислитель схиляється до думки, що добра організація держави здатна стримувати руйнівні ідеї іншої держави [4, с. 46].

Кант не переслідує жодних політичних інтересів, він розвиває суто філософський аргумент. Письменник утримується від усіх політичних речей і визнає конфлікт як фундаментальний елемент політичної сфери. Те, що «людство досі знало про мир, це – маленький острів у великому океані насильства та війни, де мир був тимчасово і просторово обмежений. У будь-якому місці, де існував внутрішній мир чи навіть фортеця спокою, не було національного миру; і всякий раз, коли царював національний мир не було миру, що

переступав би національні кордони» [4, с. 47].

Сформульовані Кантом проблеми, а також запропоновані підходи до їхнього розв'язання сьогодні, як ніколи, є досить актуальними та необхідними. Важливим є те, що мир, політика, право, мораль не є ізольованими речами, а навпаки, в єдності своїй вони утворюють той контекст, в якому тільки й можна повною мірою оцінити дії сучасних політиків, країн і народів. Війна є прямим порушенням моральної оцінки людини як самоцілі. Тому в нашу епоху варто прислухатися до порад Канта, який бачив шлях до міцного миру між народами саме в створенні таких «легальних» умов, які об'єктивно привели б до організації «федерації» всіх народів, кожен з яких зберігав би свою свободу і політичну самостійність. Мабуть, головна цінність і нев'януча значущість праці Канта для сучасного людства полягає в тому, що він служить своєрідним механізмом попередження. Трактат про мир сприяє не тільки політичній думці, але й також містить соціальну утопію, а точніше реалістичне бачення, яке сьогодні є досить переконливим. Він пробуджує приховану утопічну енергію і долає втрату надії та бачення, що руйнує життя у всій його красі та розорує світ [4, с. 47-48].

Праця І. Канта «Про вічний мир: філософський нарис» XVIII ст. і сучасні підходи до обґрунтування ідеї миру мають багато спільного, водночас різняться з позиції тих історичних подій, які вже відбулися і щодо теперішніх викликів у світі, і Україні, зокрема. Уявлення різних країн буде завжди неоднаковим щодо того, яким має бути мир, особливо, коли одна із них є ініціатором війни і продовжує здійснювати військову агресію з потенційним захопленням територій. Важливим і головним завданням в сучасних умовах розвитку людства є побудова засад для мирного його співіснування, оскільки життя – це є найбільша цінність. Такий підхід для світових лідерів має стати вектором до досягнення кантівського «вічного миру», тому важливо докласти усіх зусиль до розуміння і практичного втілення побудови політики між державами на засадах мирного врегулювання конфліктів, що й забезпечуватиме людству життя в умовах миру [3, с. 809-810].

Література

1. Денисенко Н., Щириця Т. Актуалізація концепції вічного миру в контексті цивілізаційного розвитку людства за умов війни. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 45, с. 30-40 URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/45_2022/3.pdf

2. Kant I. Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf. Kant I. Werke in zwölf Bänden, Band 11, Herausgeber Wilhelm Weischedel. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1977. P. 195–251.
3. Лопачька Н.М. Концепт ідеї миру: історичні засади формування та сучасне розуміння. *Актуальні питання у сучасній науці № 7(13) 2023*. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/download/5466/5497/5499>
4. Улашкевич Л.А. Концепція Кантівської теорії вічного миру і сучасність. *Молодий вчений, № 4 (68) квітень, 2019 р.* URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2896/2868>

Зубко Кристина (Харків)

ПРАЦЯ «ДО ВІЧНОГО МИРУ» У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПОДІЙ

Концепція Іммануїла Канта про *вічний мир* є надзвичайно важливою та актуальною в умовах сучасних міжнародних конфліктів. Відповідно його наголос на моральних і раціональних засадах прийняття рішень підкреслює необхідність обережності та відповідальності, особливо в демократичних суспільствах, де громадяни безпосередньо на собі відчують наслідки військових дій. У світі, де війни і збройні конфлікти продовжують завдавати непоправної шкоди людству: теракти, смерті людей, економічні кризи, забруднення природи і тд, ідеї Канта слугують потужним заклик до миру, співпраці та взаємоповаги між народами. Думки філософа про значення міжнародного права та необхідність економічної взаємодії між державами як запоруки стабільності все ще залишаються ключовими для забезпечення тривалого миру у сучасному світі.

Іммануїл Кант жив у XVIII столітті, епоху, що характеризувалася великими політичними та військовими потрясіннями. Європа того часу була ареною численних війн, включаючи Семирічну війну (1756-1763), яка охопила багато держав і привела до значних людських та матеріальних втрат. Цей період також відзначився наполеонівськими війнами, що спричинили величезні руйнування та політичні зміни в Європі. Державне насильство, конфлікти між державами та націями були повсякденною реальністю, що породжувало страх і нестабільність.

Іммануїл Кант, один із найвизначніших філософів епохи Просвітництва, розробив концепцію вічного миру, що стала важливим